

E deja obositor să tot auzi că viața este o călătorie sau o potecă ascunsă, plină de drumuri netrasate, pe care mergi fără să gândești, rătăcit și fără direcție. Totuși, oricât de obositor ar fi, ideea că viața e o călătorie, indiferent cât de scurtă sau de lungă, nu este pe deplin o minciună. La naștere, nu știm nimic despre lungimea ei, și nici în adolescență, când încercăm să ne ghicim viitorul în linia vieții din palmă. Abia cu trecerea timpului aflăm: dacă murim de tineri sau mai târziu, dacă avem parte de accidente, boli sau dacă suntem uciși înainte. Pentru unii dintre noi, vine un moment în viață – atunci când se adună destui ani – în care devine limpede că propria călătorie nu va fi una scurtă. Am aceeași vârstă, 65 de ani, pe care o avea tatăl meu când a fost ucis. În acel an, 1987, eu aveam 28 de ani și, deși nu mi se părea bătrân, nu aș putea spune nici că mi se părea tânăr. Tata spunea de aproape cinci ani că trăise destul și că poate să moară liniștit în orice moment. Mama, în schimb, deși a murit de „boala ridurilor“, cocoșată ca un trei, cum zicea poetul Pombo, la 96 de ani, nu a simțit niciodată că a trăit destul. Voia mereu mai mult; tânjea să ajungă măcar la 100 de ani. În orice caz, nimeni n-ar putea nega că a avut o viață lungă, o călătorie lungă, chiar dacă ei nu i-a fost de-ajuns.

Orice existență, fie ea și scurtă, ar fi prea lungă pentru a fi povestită în întregime. Când am încercat, cu alte ocazii,

abia am reușit să încropesc câteva scene care, de bine, de rău, încercau să redea cele mai semnificative momente din biografia unui personaj. În poezie, acest procedeu se numește sinecdocă: partea pentru întreg. De fapt, cum spune Isaac Bashevis Singer, „este imposibil să scrii adevărata poveste a vieții unei persoane. Depășește puterea literaturii. Relatarea completă a oricărei vieți ar fi absolut plictisitoare, pe lângă faptul că ar părea absolut neverosimilă“. Nicio călătorie, oricât de scurtă ar fi, nu poate fi povestită în totalitate, cu nopțile și zilele ei, cu insomniile, coșmarurile, visele, diminețile, posturile și mesele, conversațiile serioase, frivole, lipsite de importanță, efemere.

Cu toate acestea, simt nevoia să povestesc, atât cât sunt în stare, o călătorie scurtă pe care am făcut-o în cadrul mai larg al călătoriei vieții mele, fiindcă știu că va marca pentru totdeauna anii care mi-au mai rămas de trăit. Alexandra, soția mea, spune uneori, când e prost dispusă, că nu mai e nimic de făcut, că, dacă vreau, pot s-o povestesc, că oricum e un fapt împlinit, dar că această călătorie a mea în Ucraina – care părea doar un mic ocol fără însemnătate –, fie că o povestesc sau nu, ne-a dat peste cap viața pentru totdeauna.

*

Mi-a trecut prin minte că, poate, am făcut această călătorie și scriu despre ea ca să văd dacă reușesc, în sfârșit, să mă simt din nou tânăr, viu. Dar călătoria în sine și faptul că acum scriu despre ea, dimpotrivă, mă fac să mă simt mai mort ca niciodată, în pragul morții și poate tocmai de aceea, de la întoarcerea mea și de când mă încăpățânez

să povestesc prin ce-am trecut, mai mult decât să trăiesc, agonizez în fiecare zi.

Sting lumina și, în penumbra deplină, cu ochii deschiși, revăd întunericul, ceața războiului, fumul, orbirea, praful. Liniștea naivă care precedă bubuitura, tăcerea absolută ce urmează exploziei și urletele de după, frica, groaza, ororile. O văd pe Victoria Amelina, care îmi zâmbește din locul pe care i l-am cedat, cu părul ei lung, blond, care se arcuieste ca gâtul unei lebede, cu o ironie ușoară desenată pe buze. Zâmbetul ei fantomatic și trist a fost ultimul lucru pe care l-am văzut și este ultimul lucru pe care-l văd înaintea să mă prăbușesc în hăul somnului. Mă trezesc șapte ore mai târziu, îmi iau pastilele (pentru hipertensiune, dislipidemie, gastrită, astm, cheaguri, nefericire), îmi fac cafeaua, mă duc la birou, respir adânc. Fiecare zi, pentru mine, este o altă pagină care trece. Îmi deschid caietul negru, netezesc prima coală cu mâna, strâng între trei degete stiloul cu cerneală albastră pe care-l am lângă mine și încep să scriu, silindu-mă să scotocesc în memorie, cea care, din fericire, vrea să mă părăsească. Cel mai drag aliat al meu, dintotdeauna, este uitarea.

*

Nu știu sigur dacă din cauza stresului posttraumatic sau a fricii de a continua să scriu ceva care îmi provoacă doar tristețe și neliniște, dar cad într-un fel de depresie marcată de apatie de fiecare dată când mă oblig să-mi amintesc ce am trăit și să mai scriu ceva care să mă ajute să înțeleg – și poate vor înțelege și alții – realitatea aceluia război infam, într-o țară invadată, devastată, distrusă. Ucraina,

țara căreia, de secole, i s-a refuzat dreptul de a fi ceea ce vrea să fie, care suferise deja de prea multe ori în istoria sa dominația, invazia, exterminarea și distrugerea sistematică din partea diferitelor puteri care o înconjoară (Rusia, Austria, Germania, Polonia, chiar și Lituania). Deși simt datoria, obligația morală de a scrie mult mai mult despre experiența mea în Ucraina, despre scriitoarea care a murit în locul meu și al tovarășilor mei de călătorie, despre poporul ucrainean chinuit, care, încă o dată, îndură teroarea și crimele invaziei ruse, mă simt incapabil să o fac și, mai ales, să o fac bine.

Când strâng stiloul între degete, când mă așez în fața paginii albe de pe monitor, am senzația chinuitoare că darul limbajului, darul scrisului m-au părăsit: mă îndoiesc de cele mai elementare reguli de ortografie (v de la vacă, b de la bou, z de la zebra, h de la numele meu), greșesc acordurile de gen și număr, scriu fraze ilogice, paragrafe a căror idee principală se risipește în divagații inutile, în paranteze care se ramifică în intercalări, ca să sfârșească în ceva fără cap și coadă, unde *non sequitur*-urile se succedă unul după altul.

Eu, care înainte mă cutremuram de bucurie când, în singurătatea caietelor mele, găseam un cuvânt sau, mai bine zis, când acesta venea în întâmpinarea mea, prietenos, săltăreț și precis, ca un animal blând care se apropie să-mi lingă sare din palme; eu, care înainte credeam că pot dansa cu cuvintele, ca un dansator desăvârșit căruia pașii îi ies firesc, fără efort, acum mă simt paralizat, incapabil să leg trei sau patru cuvinte într-o frază simplă. Înainte era ca și cum mi le-ar fi dictat cineva, iar eu doar le așezam unul după altul, înaripate și eficiente, cu frumusețea unui lucru

de care nu ești mândru pentru că nu-l simți al tău, pentru că știi că nu îți aparține, și pentru că nu cântărea nimic, nici nu părea vreodată un efort sau o muncă. Dar acum, din contră, ele nu mai vin în întâmpinarea mea, nu mai este o plăcere să mă joc liber și spontan cu ele, trebuie să le caut, să le smulg cu forța dintr-un nod inextricabil care nu știu unde e și de care nu vor să se desprindă, trebuie să scormonesc în cele mai opace cotloane ale minții mele, trebuie să-i întreb pe alții ca să le găsesc (cum se numește sentimentul ăla când ești incapabil să te ridici?) sau să le caut prin dicționare, orbește și bâjbâind, ca și cum limbajul n-ar mai putea să fie o oglindă fidelă a gândului și a senzațiilor și s-ar fi ascuns în spatele unui paravan întunecat, al unui zid impenetrabil care îmi interzice accesul la acel loc din care, altădată, cuvintele țâșneau ca un izvor limpede, loial, generos, constant. Un muzician surd, un pictor orb căruia cineva îi ghidează mâna, un atlet mutilat, un violonist ciung, un bucătar care și-a pierdut gustul și mirosul... sau, cel mai grav pentru mine, un scriitor al cărui unic talent – limba, cuvintele – i se scurge și se estompează, vag și vaporos, ascuns într-un colț inaccesibil al minții. Sau, și mai rău, ca și cum acel loc intim din creierul meu în care sălășluia limbajul s-ar fi atrofiat și ar fi dispărut pentru totdeauna.

*

La mijlocul anului 2023 trebuia să merg din Medellín la Madrid și, cu prilejul călătoriei în Spania, să ajung și în Grecia, la un frumos festival literar, LEA, organizat la Atena de prietena mea Adriana Farsaris. Din Grecia, m-am

gândit, aş ajunge mai uşor într-un alt loc unde promisesem să merg: Ucraina, trecând prin Polonia. Acolo, planul era să ajung într-un singur loc, la Târgul de Carte Arsenal din Kîiv*, şi doar pentru o după-amiază. Ceva ce, în muzică, se numeşte *toccata e fuga*. Ucraina fiind o ţară în război şi parţial invadată, soţia şi fiul meu nu erau deloc entuziasmaţi de ideea călătoriei mele. Fiul meu, mereu laconic, spusese doar: „În Ucraina?“ Soţia mea mă luase deoparte: „Ştiu că o să te duci, dar vreau să ştii că nu sunt de acord şi că, dacă o faci, mă răneşti.“ Fiicei mele i se părea interesant. Totuşi, i-am liniştit pe primii doi, spunându-le că va fi o escapadă foarte scurtă, de doar trei zile.

Planul era următorul: prima zi, vineri, 23 iunie – zbor de la Atena spre Rzeszów, unde urma să mă întâlnesc cu Marina Marciuk, una dintre editoarele mele din Ucraina, şi Sergio Jaramillo, foarte inteligentul şi cultul negociator internaţional. Cei doi aveau să ajungă în Polonia aproape la aceeaşi oră – el din Bruxelles, ea din Sevilla. Din Rzeszów urma să mergem cu maşina până la graniţa cu Ucraina, mai spre est, de unde să luăm trenul de noapte din staţia Przemyśl spre capitala ucraineană, călătorind toată noaptea. A doua zi, sâmbătă, 24 iunie, după ce aveam să ne cazăm la hotel, urma să petrecem dimineaţa şi primele ore ale după-amiezii plimbându-ne, iar spre seară urma să participăm la cele două evenimente ale târgului: o sesiune de autografe pentru cartea mea tradusă

* Deoarece, în spaniolă în original, autorul a dorit să marcheze pronunţia ucraineană în locul celei împământenite, de origine rusească, am optat în ediţia în română pentru grafia Kîiv în loc de Kiev, la fel ca în cazul altor nume şi toponime de pe parcursul cărţii. (*N. ed.*)

și prezentarea campaniei „Agunta, Ucraina!“ , [„Rezistă, Ucraina!“] alături de Sergio, fondatorul mișcării, și de Catalina Gómez, o veche prietenă care trăia deja de aproape un an în Ucraina, ca reporteră de război, și care urma să modereze discuția. La acel eveniment urma să o cunosc pe Victoria Amelina, tână romancieră și poetă din Lviv.

Duminică urma să avem zi liberă, iar seara, după ce aveam să vizităm muzee, piețe și biserici, după ce aveam să cotrobăim prin anticariate și librării, urma să mergem la un spectacol în limba engleză – *Amor en tiempos de guerra* [*Dragoste în vreme de război*], pus în scenă de compania celeilalte editoare ucrainene a mea, care este și actriță, Anabell Sotelo Ramires. Luni, Sergio avea întâlniri la câteva ministere; eu aveam de gând să merg prin anticariate, la muzeul Bulgakov, iar la lăsarea serii, să fug la gara centrală și să mă întorc în Polonia cu același tren de noapte lent care traversează jumătatea vestică a Ucrainei. Acela urma să fie sfârșitul aventurii: manifestarea solidarității față de o țară aflată în război, împărțirea unor emoții literare, exprimarea unui mic angajament politic față de victimele masacrate pe nedrept de Putin și, în cele din urmă, o călătorie scurtă în care ne-am fi asumat foarte puține riscuri.

*

Cu un an și jumătate mai devreme, pe 24 februarie 2022, trupele aflate în slujba liderului suprem al Federației Ruse, Vladimir Putin, declanșaseră o invazie masivă și ilegală împotriva unei țări suverane și independente: Ucraina. Mai multe divizii ale armatei ruse, cu sute de mii de soldați, cu zeci de mii de vehicule militare și tancuri de război,

sprijinite de avioane, elicoptere și nave, au atacat această țară pe uscat, pe mare și din aer, de pe trei fronturi diferite: de la granița cu Belarus, în nord, spre Kiiv; din Crimeea, în sud, spre Odesa; și din regiunea Donbas, în est, spre Harkiv. Acest atac masiv al lui Putin asupra Ucrainei a fost numit de el, cu cinismul său caracteristic, nu drept ceea ce era în realitate – o invazie și un război de anihilare și de cucerire imperială –, ci o simplă „operațiune militară specială“, cu scopul de a „denazifica“ Ucraina. Minciunile, cu cât sunt mai mari (această idee a lui Goebbels a avut un mare succes), cu atât sunt mai greu de combătut și mai ușor de crezut.

Acea zi de 24 februarie a marcat începutul celui mai devastator și mortal conflict militar care a avut loc în Europa în ultimii 80 de ani, de la sfârșitul celui de Al Doilea Război Mondial. De la acea dată și până la momentul în care scriu aceste rânduri, au existat sute de mii de morți în rândurile militarilor din ambele tabere. Zeci de mii de civili ucraineni nevinovați (majoritatea copii, femei și bătrâni) au fost uciși în operațiuni criminale, aleatorii și haotice ale invadatorilor, care au distrus școli, spitale, gări, aeroporturi, centre comerciale, baraje hidroelectrice și instalații de producere a energiei din apropierea centralelor nucleare. La această tragedie se adaugă 16 milioane de ucraineni – puțin sub jumătate din cei 41 de milioane de locuitori ai țării – care au fost obligați să-și abandoneze casele (jumătate dintre ei refugiindu-se în străinătate, mai ales în Europa de Vest, iar cealaltă jumătate, în alte locuri din Ucraina).

Totuși, nu la acea dată nefastă au început relația mea cu Ucraina și interesul aparte pe care i-l purtam. Cu doi ani și jumătate înainte, aveam deja un motiv personal, mai mult decât geopolitic sau ideologic, pentru a mă simți apropiat

de acea țară îndepărtată și pentru a-mi dori să o cunosc, să o înțeleg și să o vizitez într-o bună zi. Motivul meu, pe cât de uman, pe atât de literar, își avea originea într-un nume foarte columbian, Macondo, și era reprezentat de mesaje și de chipurile a două tinere entuziaste, zâmbitoare, inteligente, cititoare foarte bune – una actriță și cealaltă filologă: Anabell Sotelo Ramires și Marina Marciuk.

Pe 2 august 2019 am primit un e-mail, primul pe care îl primeam din acea țară atât de străină și de necunoscută pentru mine, din acea Ucraina care, pe atunci, nu bănuiam că avea să devină un fel de iubire târzie, un spin înfipt pentru totdeauna în cele mai intime și personale aspecte ale vieții mele. Mesajul era semnat de directoarea unui proiect editorial abia înființat și spunea așa:

Bună ziua, stimate domnule Héctor,

Numele meu este Anabell, sunt editoare din Kiiv, Ucraina.

Acum câteva luni am înființat o editură specializată pe literatura ibero-americană. Până acum am publicat doar o carte: Don Casmurro de Machado de Assis.*

*Ieri am terminat de citit cartea dumneavoastră El olvido que seremos** și mi-a venit imediat ideea de a o publica aici, în Ucraina. Este o poveste care, în opinia mea, exprimă atâta umanitate și afecțiune, încât ucrainenii trebuie să aibă acces la ea, mai ales acum.*

* Carte publicată și în limba română, cu titlul *Dom Casmurro*, traducere de Simina Popa, All, București, 2012. (N. red.)

** Carte publicată și în limba română, cu titlul *Suntem deja uitarea ce vom fi*, traducere de Mariana Sipoș, Curtea Veche Publishing, București, 2014. (N. red.)

V-aș fi foarte recunoscătoare dacă mi-ați răspunde și mi-ați spune în ce condiții am putea publica în limba ucraineană cartea dumneavoastră.

*Cu mult respect,
Anabell Sotelo Ramires
Directoarea Editurii Macondo
Kîiv, Ucraina*

Era un mesaj atât de direct și de simplu și, în același timp, atât de spontan și de frumos, încât nu am ezitat să-i răspund afirmativ lui Anabell, spunându-i că sunt de acord cu propunerea ei. I-am cerut agentului meu ca termenii contractului să fie cât mai puțin împovărători cu putință – doar costurile obișnuite ale agenției pentru un nou contract internațional și nimic mai mult. Să fie publicat în Ucraina, imediat după Machado de Assis – poate cel mai mare scriitor brazilian din toate timpurile, un prozator pe care îl venerez pentru umorul și inteligența sa –, mi se părea o mare onoare și un semn extraordinar.

Faptul că două tinere au înființat o editură într-o țară parțial invadată și martirizată de Rusia* era, pe deasupra, un act foarte curajos, o formă pură de rezistență culturală și cu foarte puține șanse de reușită. Cum și eu, împreună cu soția mea, pornisem în 2016 un mic proiect editorial

* Începând din 2014, nu doar Crimeea fusese smulsă de Putin din mâinile ucrainenilor (ucigându-i sau alungându-i pe cei mai vechi locuitori ai ei, tătarii), ci și o mare parte din provinciile Donețk și Luhansk, din estul Ucrainei, fusese destabilizată din cauza alianței dintre separatiștii locali proruși și paramilitarii grupului Wagner trimiși de țară, dar cu care țarul nega orice legătură. (*N. a.*)

asemănător în Columbia, m-a bucurat foarte mult să fac parte dintr-o aventură literară pe cât de frumoasă, pe atât de nebunească.

După ce am ajuns repede la un acord, Anabell și asociata ei în cadrul editurii, Marina Marciuk, au început să avanseze cu traducerea. Pe 4 martie 2020, am primit un al doilea e-mail de la Anabell:

Stimate Héctor,

După o jumătate de an, revin la dumneavoastră pentru a vă spune că deja lucrăm la ediția în limba ucraineană a cărții dumneavoastră.

Aș vrea să vă mulțumesc pentru încrederea pe care ați acordat-o editurii noastre.

De asemenea, aș vrea să vă invit la târgul de carte Book Space, care are loc anual în orașul Dnipro, Ucraina. Anul acesta, evenimentul va avea loc în perioada 29–31 mai.

O parte din programul său este dedicată temei „Tărâm necunoscut“, adică scriitorilor și operelor din țări puțin cunoscute în Ucraina. Ar fi interesant să organizăm un eveniment (sau mai multe), în cadrul târgului, dedicat temei memoriei și să vă avem ca invitat. De asemenea, am putea organiza lansarea cărții la Kîiv, în capitală. Târgul acoperă toate cheltuielile legate de transport, cazare etc.

Aș dori să știu dacă vi s-ar părea interesant să faceți o astfel de călătorie.

În așteptarea răspunsului dumneavoastră,

Anabell Sotelo Ramires

Directoarea Editurii Macondo

Kîiv, Ucraina

Era interesant, mai ales că și Columbia era un *tărâm necunoscut* pentru ucraineni. Am acceptat să mă duc, însă, după cum știm cu toții, chiar în acea lună martie a anului 2020, lumea a intrat în devastatoarea criză provocată de pandemie și totul s-a închis. Am fost închiși în țările noastre, în orașele noastre, unii doar într-o cameră. Târgul de Carte de la Dnipro a trebuit să fie anulat, iar evenimentele culturale, atât din Ucraina, cât și din întreaga lume, au fost amânate pentru vremuri mai bune. (Pe atunci nici măcar nu puteam să-mi imaginez că tocmai un spital din acel oraș, Dnipro, avea să fie locul unde se va încheia partea cea mai devastatoare a acestei povești.)

Cum acele vremuri mai bune păreau să nu mai vină, iar ediția ucraineană a cărții mele a fost publicată tocmai în perioada în care coronavirusul făcea ravagii, Anabell a revenit cu o altă propunere – de această dată, să particip virtual la o discuție în cadrul unui festival organizat de Publisher's Forum din Lviv. În timpul aceluia Book Forum de la Lviv, în septembrie 2020, le-am văzut pentru prima dată – deși doar pe monitor – pe cele două fete de la Editura Macondo, care între timp își schimbaseră numele în Editura Compás. (Pe atunci nu știam nici că tocmai acest oraș, Lviv, avea să fie începutul și sfârșitul celei mai dureroase părți din această poveste.)

Când le-am văzut pe monitor, din izolarea mea din Medellín, atât de tinere și de zâmbitoare – Marina, blondă, și Anabell, brunetă –, salutându-mă din celălalt capăt al lumii, m-a surprins cât de tinere sunt, mult mai tinere decât copiii mei. Nu știam atunci, dar când Anabell îmi scrisese prima dată, cu un an în urmă, avea doar 24 de ani, iar Marina, asociata ei, abia 23.

Întrebările lor erau inteligente, atitudinea lor – un entuziasm de neclintit; pariul lor literar – o nebunie fără niciun viitor comercial și totuși un pariu pe bucurie și speranță într-o țară care își apăra cu mândrie, prin instrumente vitale și culturale, o independență și o identitate recâștigate cu mai puțin de 30 de ani în urmă – foarte puțin timp, dar tot timpul vieții lor. Conversația de o oră, sau puțin mai mult, cu Anabell și Marina a fost unul dintre cele mai plăcute și reconfortante momente din acele luni de izolare.

Puțin mai târziu, pe 24 februarie 2021 (cu un an înainte de invazia rusă), Marina m-a invitat din nou la o prezentare virtuală, de această dată cu ocazia Book Space de la Dnipro. Au trecut săptămânile și lunile, iar apoi, în octombrie, chiar de aniversarea mea, am primit cel mai frumos cadou al zilei (de această dată, involuntar) de la Anabell și Marina:

Stimate Héctor,

Avem o veste extrem de plăcută.

La Cerkasî, un oraș ucrainean, se desfășoară în aceste zile Târgul de Carte, unul dintre cele mai importante patru târguri din țara noastră. În cadrul târgului a avut loc concursul „Cea mai bună carte a anului“, iar volumul dumneavoastră El olvido que seremos a câștigat premiul pentru „Cea mai bună carte străină tradusă în limba ucraineană în 2021“.

Sperăm să vă bucore vestea și să aveți o zi minunată.

Cu stimă,

Anabell și Marina

Editura Compás

După această veste bună (viața este un leagăn al contrastelor), corespondența noastră a început să se îndepărteze de literatură și să se încarce de neliniște, pericol și teamă. De la granițele dintre Rusia și Ucraina continuau să vină semnale sumbre că ceva grav urma să se întâmple, oricât ar fi repetat Putin că nu are nicio intenție să atace pe cineva – cu atât mai puțin o țară soră, cu care împărțea secole de legături istorice. O armată invadatoare uriașă părea să se adune la granițe, și nu pentru „exerciții militare de rutină”, așa cum afirma ipocritul președinte rus. Le-am scris noilor mele prietene pe 20 ianuarie 2022, cu o lună înainte de invazia rusă, îngrijorat pentru ele și pentru ce s-ar fi putut întâmpla cu țara lor, având un vecin atât de rău.

Dragile mele Anabell și Marina,

Sunt foarte îngrijorat pentru voi și pentru situația de la graniță. Presupun că oamenii sunt foarte tensionați. Ce îmi puteți spune? Trăim vremuri grele, și cu atât mai mult în Ucraina. Îmi pare foarte rău. Vă îmbrățișez cu afecțiune,
Héctor

Curios este că Anabell mi-a răspuns foarte liniștită. Nu părea să creadă că oroarea se apropia. Ea credea că mijloacele de informare, având tendința de a alarma lumea, exagerau puțin. Am vrut să cred că era așa. O lună mai târziu, pe 23 februarie, chiar înaintea așa-zisului *blitzkrieg* al lui Putin, războiul-fulger pe care spera să-l câștige în câteva luni, le-am scris din nou:

Dragile mele Marina și Anabell,

Cum voi sunteți singurele mele prietene ucrainene – de fapt, singurele persoane din Ucraina pe care le cunosc –, vă scriu din nou. Sunt îngrijorat pentru situația țării voastre și din cauza afirmațiilor absurde ale lui Putin despre „genocidul“ pe care l-ar comite „naziștii“ din Ucraina împotriva ucrainenilor vorbitori de limbă rusă. Totul mi se pare trist, stresant și alarmant.

Data trecută când v-am scris m-ați liniștit destul de mult și chiar mi-ați dat de înțeles că voi credeți că totul este puțin umflat de mass-media. Cu toate acestea, eu simt că tensiunea crește cu fiecare zi și, având un om atât de dezechilibrat ca Putin de cealaltă parte a graniței, care spune asemenea minciuni fără sens, mi se pare că orice e posibil.

Mi-ar plăcea să știu cum vedeți voi lucrurile, fiindcă sunteți singura mea legătură cu această parte a lumii, care mă neliniștește atât de mult acum. Vă voi rămâne veșnic recunoscător pentru traducerea pe care ați făcut-o cărții mele. Este ceva ce, în Rusia de azi, nu mi s-a întâmplat și nici nu mi s-ar putea întâmpla vreodată.

Vă îmbrățișez strâns și cu toată afecțiunea,

Ektor [Héctor]

În zorii zilei următoare a început invazia, iar răspunsul lui Anabell, trimis din Kîiv, în aceeași după-amiază de 24 februarie, venea deja din mijlocul stării de război, tulburată de sunetul bombelor:

Dragă Héctor,

Înainte de toate, îți mulțumesc că ești alături de noi în acest moment atât de greu. M-am trezit în zgomotele

exploziilor și a fost o experiență pe care nu o pot descrie. Acum, situația în care ne aflăm este aceasta: sperăm la ce e mai bine, dar suntem pregătiți pentru ce e mai rău. Nu este panică, dar oamenii sunt îngrijorați și nu știu cu adevărat ce să facă, doar să susțină armata noastră și să răspândească în lume vestea despre invazia rusă.

Tot ce ne-am dori acum ar fi să-ți putem scrie un alt mesaj în care să-ți spunem că totul a revenit la normal. Sper să fie așa.

În plus, vreau să îți mulțumesc încă o dată pentru cartea ta – o am acum cu mine și îmi dă multă credință și putere.

Îți mulțumesc încă o dată pentru sprijin.

Te îmbrățișez foarte strâns,

Anabell

Marina, care a avut norocul să se afle la Sevilla în momentul invaziei, îmi scria următoarele pe 28 februarie:

Любові Ектор [Dragă Héctor]:

Înainte de toate, permite-ne să-ți spunem că suntem profund mișcate de mesajele tale și de sprijinul tău constant.

Noi și familiile noastre suntem relativ bine. Eu sunt în continuare în Sevilla, cu gândul tot timpul la familia mea, care a reușit să plece din Kîiv și să se refugieze într-un sat liniștit. Anabell, în schimb, se află încă în Kîiv, refugiată împreună cu prietenii și vecinii ei din cartier într-un subsol care înainte le servea drept teatru. Se simt puternici și utili, fiecare în felul său.

Este foarte important ca și America Latină să fie de partea noastră. De aceea prețuim atât de mult poziția ta. Adevărul este că sperăm ca mai mulți intelectuali latino-americieni

să ia atitudine. Între timp, îți cer permisiunea să traduc în ucraineană cel mai recent articol al tău, „Ucrania existe!“ [„Ucraina există!“], și să-l transmit cititorilor noștri.

Te îmbrățișez foarte strâns, cu recunoștință infinită. Împreună vom învinge acest întuneric.

Marina

De când începuse invazia rusă în toată regula, pe 24 februarie, nu făceam altceva decât să citesc obsesiv știri despre Ucraina. Am scris în mod repetat articole pe acest subiect și le-am trimis la *El Espectador*, ziarul în care îmi public rubrica săptămânală, și altor publicații în limba spaniolă. Interesul meu apăruse, la început, datorită acelor două tinere editoare pe care încă nu le cunoșteam personal, dar acum îmi dădeam seama că acea violare îngrozitoare a dreptului internațional și acel efort incredibil de a distruge o țară independentă – care refuzase să se supună vecinului său mai mare și mai puternic – reprezentau ceva de o importanță vitală și un pericol extrem pentru întreaga lume și pentru toți cei care credem în democrație și în libertate. Atitudinea curajoasă a lui Zelenski (care a refuzat avionul oferit de Biden pentru a părăsi țara împreună cu familia sa, cerându-i acestuia în schimb arme pentru a o apăra) și rezistența eroică a armatei ucrainene îmi umpleau, de asemenea, sufletul de mândrie și de speranță.

În acele prime luni ale invaziei s-a întâmplat ceva ce nimeni nu anticipase: armata invadatoare, considerată atotputernică, nu reușea să distrugă totul și, în multe cazuri, era forțată să se retragă pentru a nu fi complet nimicită. Ucraina se apăra cu o îndrăzneală, un curaj și o ingeniozitate neașteptată. Una dintre cele mai puternice

armate de pe planetă eşua în tentativa sa prost mascată de a cuceri capitala, Kîiv, de a ucide sau a înlătura guvernul ales democratic și de a transforma din nou Ucraina într-o colonie sau într-o altă așa-zisă republică asociată la federația sa forțată („Mica Rusie“, cum îi plăcea să o numească în mod disprețuitor).

*

În acele zile de la începutul invaziei, am aflat că Anabell și partenerul ei, Aleks Borovenski, directorul English Theatre din Kîiv, nu doar că se adăposteau în subsolul teatrului în timpul alarmelor, ci fuseseră nevoiți să se mute acolo, în locul unde înainte se desfășurau spectacolele. Un spațiu subteran putea fi un adăpost improvizat împotriva bombardamentelor rusești care nu conteneau. Și, în acest caz, nu erau singurii care se refugiau acolo – împreună cu ei se adăposteau și câțiva vecini, pe care îi invitaseră să folosească acel subsol ca refugiu, fiindcă părea că, dintr-un moment în altul, tancurile lui Putin puteau intra triumfătoare în capitală. Din când în când, Anabell îmi trimitea câte o fotografie din acel loc și îmi povestea cum, pentru a-și umple timpul, organizau lecturi colective din cărțile publicate de Editura Compás, inclusiv unele fragmente din cartea mea.

Câteva săptămâni mai târziu, după ce Ucraina reușise deja să respingă cu succes primul val al invaziei (o înfrângere monumentală pentru Rusia, pe care Putin nu a recunoscut-o niciodată), au pus în scenă o piesă de teatru: *El libro de las sirenas* [*Cartea sirenelor*], inspirată din romanul lui